

5
84
Вищий навчальний заклад
Університет економіки та права «КРОК»


ФРАНЧУК ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

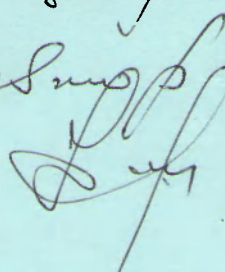
УДК 65.012.8:658.114.45

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Шановному Вчену,
Некофоловичу
Владиславу Євгеновичу

Київ – 2012


Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України

Науковий консультант доктор економічних наук, професор,

Кириченко Олександр Анатолійович,

Національна академія управління,
професор кафедри фінансів та банківської справи

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Шемасва Людмила Григорівна,
Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України,
завідувач відділом макроекономічного
регулювання

доктор економічних наук, доцент
Флейчук Марія Ігорівна,
Львівська комерційна академія,
професор кафедри міжнародних відносин

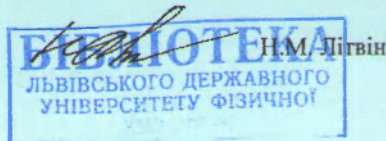
доктор юридичних наук, кандидат
економічних наук, професор
Користін Олександр Євгенійович,
Київська Національна академія внутрішніх справ,
начальник кафедри економічної безпеки

Захист відбудеться 15 березня 2012 року о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30/32, кім. 245.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30/32, кім. 236.

Автореферат розісланий 14 лютого 2012 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. Останнім часом у світі, в тому числі й в Україні, загострилися протиріччя у різних сферах діяльності людства, посилилися тіньові процеси у сфері економіки, міжнародна конкуренція та конкурентна боротьба на національних ринках з використанням недобросовісних методів, корупція, організована економічна злочинність тощо. До цього слід додати природні катаклізми та техногенні катастрофи. За таких умов діяльність багатьох акціонерних товариств (АТ), які виробляють понад 75% валового внутрішнього продукту (ВВП) України, супроводжується втратою ринків збуту, погіршенням фінансового становища, банкрутствами, рейдерськими захопленнями тощо.

За таких умов виникають принципово нові проблеми у діяльності вітчизняних акціонерних товариств, пов'язані із забезпеченням їх економічної безпеки. Запровадження дієвого механізму забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств має ґрунтуватися на останніх досягненнях наукової думки, синтезі науки і практики та використанні інновацій. У цьому аспекті пріоритетним напрямом є розроблення концептуального та методологічного підходів до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств, методів її діагностики, впровадження їх у практичну діяльність.

Концептуально-методологічний підхід та методики діагностики утворюють певний синтез знань, які мають сприяти ефективнішій організації системи економічної безпеки акціонерних товариств.

Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств досліджувалися багатьма науковцями. Зокрема, це провідні зарубіжні вчені: Т. Аллісон, Дж. К. Ван Хорн, К. Жюгляр, Дж. Найт, Г. Фостер, Й. Шумпетер, Л.І. Абалкін, Г.О. Мінаєв, Г.Х. Попов, Є.А. Олейніков, В.В. Шликов, В.І. Ярочкін та ін., а також вітчизняні науковці: О.Ю. Амосов, О. І. Баранівський, З. М. Борисенко, О.Ф. Белов, І.Ф. Білько, І.О. Бланк, О.Г. Білорус, І.А. Белоусова, О.С. Власюк, З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, С.Б. Воронцов, В.М. Геєць, В.П. Горбулін, І.М. Грищенко, В.І. Грушко, А.С. Гальчинський, М.П. Денисенко, В.С. Загорський, А.О. Єпіфанов, М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, Я.А. Жаліло, О.І. Захаров, Л.Л. Кістерський, А.М. Колот, Т.Т. Ковальчук, А.Т. Ковальчук, Г.В. Козаченко, О.Є. Користін, В.В. Крутов, О.А. Кириченко, Е.К. Марчук, В.І. Мунтіян, О.М. Мозговий, Ю.М. Пахомов, Д.К. Прейгер, П.Я. Пригунов, С.І. Пирожков, В.М. Свінцицький, А.І. Сухоруков, В.С. Сідак, В.А. Тимошенко, В.І. Терехов, В.М. Федосов, М.І. Флейчук, М.Г. Чумаченко, В.Т. Шлемко, Л.Г. Шемаєва, В.Я. Шевчук, Г.К. Яловий та інші.

Водночас ціла низка теоретичних, організаційних та безпеко-діагностичних проблем у цій царині залишаються нерозробленими, недостатньо вивченими або належать до дискусійних. Тому наукова проблема полягає у

розробленні теоретико-методологічних та методичних засад організації системи економічної безпеки акціонерних товариств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація підготовлена згідно з планом науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ за темами: «Безпека і економіка: стан, проблеми і перспективи» (державний реєстраційний № 0106 U003638 від 27.04.2006 р.) та «Економічна безпека України: стан, проблеми та шляхи вирішення» (державний реєстраційний № 0109U007852 від 07.10.2009 р.), а також за темою Університету економіки та права «КРОК»: «Механізм управління економічною безпекою підприємств і організацій в умовах формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України» (державний реєстраційний № 01080010772 від 11.12.2008 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад організації системи економічної безпеки акціонерних товариств.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішені такі задачі:

1) на підставі вивчення генези наукових уявлень про економічну безпеку встановити її структуру та сформулювати поняття «економічна безпека акціонерного товариства»;

2) на підставі аналізу діяльності акціонерних товариств визначити форми і механізми їх впливу на економічну безпеку держави;

3) проаналізувати структуру корпоративних інтересів у системі економічної безпеки акціонерних товариств, їх форми та види і на цій основі науково обґрунтувати такі категорії, як «корпоративні економічні інтереси» та «інтереси безпеки»;

4) на основі аналізу наукових джерел уточнити сутність і зміст понять «загроза», «економічна небезпека», удосконалити їх та встановити й обґрунтувати логічний зв'язок між ними. Виявити системні форми загроз економічній безпеці акціонерних товариств;

5) розробити й обґрунтувати концептуальний підхід до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств;

6) розробити й обґрунтувати методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств;

7) визначити і розкрити зміст загальних функцій системи економічної безпеки акціонерного товариства;

8) визначити і розкрити зміст видових функцій економічної безпеки акціонерного товариства як суб'єкта господарювання та видових функцій економічної безпеки держави, за допомогою яких може здійснюватися захист корпоративних економічних інтересів;

9) розкрити зміст управлінських функцій з точки зору економічної безпеки;

10) проаналізувати роль основних суб'єктів системи безпеки у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств, установивши слабкі місця в їх діяльності та напрями удосконалення;

11) розробити й обґрунтувати модель системи економічної безпеки акціонерних товариств;

12) розробити рекомендації щодо підвищення рівня безпекової корпоративної культури;

13) розробити та апробувати автоматизовану методіку комплексної діагностики економічної безпеки акціонерних товариств.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади організації системи економічної безпеки акціонерних товариств.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення теорії пізнання і теорії безпеки соціальних систем. Під час дослідження було використано систему загальнонаукових і спеціальних методів: *системний підхід* (для дослідження елементів системи економічної безпеки акціонерних товариств); *моделювання* (для розробки теоретичної моделі системи економічної безпеки акціонерних товариств, моделі підготовки фахівців з безпеки у вищих навчальних закладах та підвищення їх кваліфікації); *теоретичне узагальнення* (для розробки концепції, принципів, методів, засобів та організаційних форм економічної безпеки акціонерних товариств); *системно-структурний аналіз* (для формування елементної структури поняття «економічна безпека», а також розгляду окремих елементів методик діагностики загроз, стану, ефективності системи економічної безпеки та рівня безпекової корпоративної культури); *системно-функціональний* (для формування загальних і видових функцій економічної безпеки); *структурно-логічний та семантичний аналіз* (для уточнення і формулювання понятійного апарату економічної безпеки акціонерних товариств); *факторний аналіз* (для визначення факторів впливу на якість охоронних послуг, які надаються акціонерним товариствам державною службою охорони та приватними структурами безпеки, а також чинників, від яких залежать перспективи розвитку приватних структур безпеки); *експертна оцінка* (для оцінки теоретичної моделі системи економічної безпеки акціонерних товариств, апробації методик діагностики: загроз, стану системи економічної безпеки акціонерних товариств, її ефективності, рівня безпекової корпоративної культури та визначення загального індекса економічної безпеки акціонерного товариства); *порівняльний* (для порівняння наукових підходів щодо розуміння економічної безпеки та її категорій).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням, у якому

концептуально вирішена наукова проблема, пов'язана з розробленням теоретико-методологічних засад організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. У дисертаційній роботі міститься низка теоретичних положень і практичних рекомендацій, які сформульовані з урахуванням сучасних тенденцій безпекознавства та кращої практики забезпечення економічної безпеки підприємств.

До найбільш значущих результатів, які відображають новизну дисертаційної роботи і виносяться на захист, належать такі положення:

вперше:

1) доведено, що поняття «економічна безпека акціонерного товариства» є комплексним явищем, яке має складну структуру з внутрішніми і зовнішніми елементами; економічна безпека розглядається як потреба та інтерес системи у безпечності функціонування, як стан системи в межах граничних значень, її властивість та функція, спрямовані на протидію загрозам, як спосіб управлінського мислення й складова корпоративної культури;

2) запропоновано концептуальний підхід до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств, де сформовано основний зміст теорії безпеки, яка зводиться до того, що забезпечення економічної безпеки підприємства безпосередньо здійснюється через загальні й видові функції економічної безпеки й управління; при цьому в основі управління має бути безпекове мислення керівників і менеджерів, завдяки чому безпека реалізується як процес, що міститься в усіх видових функціях управління та функції розвитку акціонерного товариства і спрямований, з одного боку, на протидію загрозам, а з іншого – на створення за рахунок цього необхідних умов для реалізації корпоративних економічних інтересів і прав та загалом реалізації функції розвитку і забезпечення цілісності процесів та підприємства як системи;

3) розроблено й обґрунтовано методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств, який дозволяє упорядковувати цей процес в логічно структуровану, тобто в цілісну систему з чітко визначеними характеристиками й зв'язками, а також цілеспрямовано та категоріально відображати безпекову дійсність у свідомості суб'єктів безпеки під час організації ними системи економічної безпеки підприємств;

4) розроблено й обґрунтовано модель системи економічної безпеки акціонерних товариств, у якій, на відміну від описаних у наукових джерелах, передбачено всі необхідні елементи й механізми їх взаємодії, в тому числі з зовнішнім середовищем, ієрархію структури, певні обмеження, що можуть мати місце та яка сприяє формуванню безпекової культури у топ-менеджерів, фахівців з безпеки та науковців при дослідженні проблем у цій сфері;

5) розроблено методику комплексної автоматизованої діагностики, яка, на відміну від існуючих, дозволяє оцінювати: а) загрози; б) стан економічної

безпеки акціонерного товариства; в) ефективність системи економічної безпеки акціонерного товариства; г) безпекову корпоративну культуру, а також визначати загальний індекс економічної безпеки акціонерного товариства, що дає можливість отримувати об'єктивну та достовірну інформацію, яка у практичній управлінській діяльності спонукає власників і топ-менеджерів оперативніше приймати більш виважені й ефективні рішення та може виконувати роль своєрідного інвестиційного індикатора;

удосконалено:

1) зміст механізмів і форм впливу акціонерних товариств на національну економічну безпеку, який, порівняно з відомими, відображає вплив, що здійснюється через реальний акціонерний капітал та нагромадження і функціонування фіктивного капіталу на фондовому ринку, що дозволяє їм формувати більше 75% ВВП країни;

2) зміст понять «загроза» та «небезпека»: загроза як дія дестабілізуючих природних і (або) суб'єктивних факторів, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією, порушенням законів та норм, цілісності процесів чи об'єктів, що може спричинити потенційні або реальні збитки, які здатні викликати небезпеку для корпоративної системи; економічна небезпека визначається як деструктивні граничні зміни в корпоративній системі, спричинені реальними збитками (втратами), пов'язаними з реалізацією загрози, де загроза – це дестабілізуючий вплив, а економічна небезпека – його наслідок, для якого характерні деструктивні граничні зміни у системі чи процесі;

3) структуру та зміст загальних функцій системи економічної безпеки акціонерних товариств; до їх складу, на відміну від описаних у наукових джерелах, віднесено такі функції: інформаційно-оперативну, попереджувально-профілактичну, ліквідаційно-відновлювальну, які дозволяють суб'єктам безпеки отримувати інформацію про загрози, попереджувати чи ліквідувати їх, а також відновлювати збитки, цілісність процесів чи об'єкта;

4) структуру чинників, які істотно відрізняються від відомих тим, що відображають прикладний характер впливу на якість охоронних послуг, які надаються акціонерним товариствам державною службою охорони та приватними структурами безпеки; серед них: оснащеність зброєю, рівень професіоналізму працівників, надійність охорони, матеріальна відповідальність за виконання умов договору, індивідуальний підхід при укладанні угоди про надання послуг та цінова політика;

5) зміст управління як корінної функції акціонерного товариства, що, на відміну від традиційного підходу, дозволяє інтегрувати у єдиний процес функції розвитку й безпеки, забезпечивши на цій основі життєдіяльність акціонерного товариства. Функція управління економічною безпекою розглядається як система, до складу якої входять керуюча, результуюча та забезпечувальна підсистеми з повноваженнями розпорядчого, організаційного,

виконавчого й контрольного характеру, необхідними і достатніми елементами й механізмами їх взаємодії, у тому числі й зовнішнім середовищем та чіткою ієрархією структури;

б) модель організації підготовки фахівців з безпеки у вищих навчальних закладах та підвищення їх кваліфікації, яка, на відміну від діючої на практиці, передбачає проходження цього процесу на науково обґрунтованих засадах. Цілеспрямовано у рамках: спеціальності, спеціалізації, підвищення кваліфікації фахівців, наукової спеціальності з урахуванням майбутніх умов діяльності для отримання знань менеджерами та фахівцями з економічної безпеки, що у підсумку сприяє підвищенню рівня безпекової корпоративної культури;

дістали подальшого розвитку:

1) методичний підхід до розуміння змісту та ролі корпоративних економічних інтересів, у межах якого, на відміну від існуючих, ці інтереси розглядаються як об'єкт економічної безпеки у системі економічної безпеки акціонерних товариств, де структурно корпоративні економічні інтереси проявляються у формі інтересів розвитку та інтересів безпеки; інтереси розвитку акціонерного товариства спрямовані на те, щоб в результаті корпоративних економічних відносин отримати певну економічну вигоду; інтереси безпеки пов'язані зі створенням необхідних умов і механізмів протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам і сприяння в такий спосіб реалізації інтересів розвитку, забезпечення цілісності процесів та підприємства як системи;

2) підхід до сутності, змісту та ролі охоронної, аналітично-пошукової, детективної діяльності, охорони праці, страхування, технічного захисту інформації, юридичного захисту як видових функцій економічної безпеки акціонерних товариств, на відміну від традиційного їх сприйняття; за умови ефективного їх виконання можна комплексно і системно протидіяти тим чи іншим загрозам, використовуючи відповідні механізми і технології: збору й аналізу інформації про загрози, профілактики, попередження та ліквідації, а також відновлення наслідків реалізованих загроз чи небезпеки;

3) підхід до змісту та ролі державного регулювання ринку цінних паперів, квотування, стандартизації, сертифікації, судового захисту, оперативно-розшукової діяльності як видових функцій економічної безпеки держави у механізмі системи економічної безпеки акціонерних товариств; у порівнянні з усталеними підходами щодо їх застосування вони містять механізми попередження чи ліквідації загроз, а у випадку їх реалізації – компенсації збитків, відновлення цілісності процесів, об'єктів тощо та можуть використовуватися акціонерними товариствами для захисту власних корпоративних економічних інтересів;

4) підхід до змісту діяльності служби економічної безпеки акціонерних товариств як елемента і суб'єкта системи економічної безпеки середніх і великих акціонерних товариств, який передбачає, порівняно з пропонованими

у наукових джерелах та з відомою практикою, закріпити чотири основні види функції економічної безпеки: а) охоронну діяльність; б) детективну діяльність; в) аналітично-пошукову діяльність; г) технічний захист інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що у цьому дослідженні запропоновано принципово новий підхід до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. Робота має комплексний характер і практичне спрямування на вдосконалення діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств. Вирішення цієї наукової проблеми на дисертаційному рівні стимулюватиме подальше удосконалення діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств.

Сформульовані у дисертаційній роботі положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

а) у науково-дослідницькій роботі – для розробки загальнотеоретичних проблем організації системи економічної безпеки підприємств та формування нових наукових підходів та методик;

б) у правотворчій діяльності – з метою удосконалення чинного та розробки необхідного нормативно-правового забезпечення для підвищення ефективності діючих та створення нових правових механізмів системи економічної безпеки акціонерних товариств;

в) у практичній діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки – як втілення комплексного підходу до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств та її діагностики, що має підвищити рівень захисту корпоративних економічних інтересів і прав, забезпечити цілісність процесів та об'єктів;

г) у навчальному процесі – при викладанні курсу «Теорія управління безпекою соціальних систем» та інших безпекових дисциплін, а також підготовці підручників, навчальних посібників тощо.

Результати дисертаційної роботи було впроваджено: у межах розробки: галузевого стандарту зі спеціальності специфічні категорії «Управління фінансово-економічною безпекою» (довідка № 14/18–3925 від 07.12.2011 р.); наукових тем Львівського державного університету внутрішніх справ: «Безпека і економіка: стан, проблеми і перспективи (державний реєстраційний № 0106U003638 від 27.04.2006 р.) та «Економічна безпека України: стан, проблеми та шляхи вирішення (державний реєстраційний № 0109U007852 від 07.10.2009 р.; акт № 75 від 30.11.2011 р.); підготовки науково-дослідним інститутом соціально-трудових відносин Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників «Безпека господарської діяльності підприємства, установи, організації» (довідка № 01/672 від 21.11.2011 р.); у роботу: Українського союзу промисловців і підприємців (довідка № 19/325 від 12.10.2010 р.); ЗАТ «Львівський лікєро-горілочний завод» (довідка

№ 07-26/21А від 09.09.2011 р.); ПП «ДЕОС ОХОРОНА» (довідка № 08 від 11.10.2011 р.); ВАТ «ІСКРА» (довідка № 31/125 від 16.11.2011 р.); ВАТ Українського інституту автобусо-тролейбусного будування (довідка № 26/87 від 15.12.2011 р.); Університету економіки і права «КРОК» (акт № 33 від 27.09.2011 р.); Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (акт № 65 від 14.11.2011 р.); у навчальний процес: Львівського державного університету внутрішніх справ (акт № 74 від 30.11.2011 р.);

Особистий внесок здобувача полягає у розробленні нового теоретико-методологічного підходу до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. Дисертація підготовлена самостійно. Її результати й висновки автор виклав у наукових публікаціях. Внесок здобувача у праці, підготовлені у співавторстві, наведено окремо у переліку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі економічної безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, подано й обговорено на її засіданнях та на науково-методичному семінарі кафедр: економічної безпеки, фінансово-економічної безпеки, менеджменту, а також обговорено на науково-методичному семінарі Університету економіки і права «КРОК», схвалено ними та рекомендовано до захисту. Результати дослідження неодноразово доповідалися на різних науково-практичних заходах. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи оприлюднювалися, зокрема, на таких міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях: всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека України: стан, проблеми, перспективи» (Львів, 2003); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми протидії економічній злочинності, тінізації та корупції в умовах формування ринкової економіки в Україні» (Львів, 2005); міжнародній науково-практичній конференції «Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика» (Львів, 2007); звітній науковій конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи» (Львів, 2008); круглому столі «Економічна безпека підприємництва в контексті заходів детінізації економіки» (Львів, 2008); міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2009); міжнародній науково-практичній конференції «Vědecký průmysl evropského kontinentu-2009» (Praha, 2009); міжнародній науково-практичній конференції «Wykształcenie i nauka bez granic» (Przemyśl, 2009); круглому столі «Проблеми забезпечення економічної безпеки організації»: (Львів, 2009); всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків» (Львів, 2009); міжнародній науково-практичній конференції «Край на научного розвитку-2009» (Софія, 2010); всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки» (Львів, 2010);

науково-практичній конференції «Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки» (Львів, 2010); науково-практичній конференції «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі» (Тернопіль, 2010); V міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2011).

Висновки і пропозиції дисертанта знайшли втілення при розробці галузевого стандарту зі спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою» та його варіативній складовій, у варіативній частині галузевого стандарту зі спеціальності «Менеджмент організацій» при розробці спеціалізації «Менеджмент економічної безпеки», а також у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників «Безпека господарської діяльності підприємства, установи, організації». Низка пропозицій автора знайшла своє застосування у практичній діяльності, пов'язаній із забезпеченням економічної безпеки акціонерних товариств, приватних структур з безпеки та державної служби охорони. Апробації результатів дослідження підтверджуються відповідними довідками та актами про впровадження.

Матеріали дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Львівського державного університету внутрішніх справ; Університету економіки і права «КРОК», Луганського Національного університету імені Володимира Даля при проведенні лекційних і практичних занять з теорії управління безпекою соціальних систем, економічної безпеки підприємства, що підтверджується актами впровадження результатів дослідження у навчальний процес.

Публікації. Основні наукові положення і результати дисертації опубліковані автором у 57 наукових працях, з яких 2 одноосібні та 3 монографії у співавторстві, 36 статей у фахових наукових виданнях (з них 8 – у співавторстві), 16 тез доповідей на конференціях. Додатково відображають наукові результати дисертації 12 опублікованих праць, з них 1 одноосібний навчальний посібник з грифом МОН і 4 у співавторстві, 1 стаття у співавторстві та 6 навчально-методичних посібників.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел із 420 найменувань на 41 сторінці, 22 додатки, що займають 37 сторінок. Обсяг основного тексту дисертації становить 356 сторінок, у тому числі 62 рисунки та 11 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність і визначено ступінь розробленості теми дисертаційної роботи, її мету та завдання, сформульовано об'єкт, предмет та методологічні засади, наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичну та практичну значущість, рівень апробованості та форми впровадження.

У першому розділі «**Теоретичні основи економічної безпеки акціонерних товариств**» на основі критичного аналізу наукових джерел розглянуто теоретичні, понятійні, організаційні та нормативно-правові проблеми економічної безпеки; розкрито сутність та зміст економічної безпеки, роль і механізми впливу акціонерних товариств на національну економічну безпеку, а також зміст, структуру корпоративних економічних інтересів, загрози, їх сутність, зміст, основні форми; вирішено питання, що залишились невирішеними, які становлять наукову проблему та відображені у завданнях дисертаційної роботи.

На основі аналізу сутності і змісту економічної безпеки встановлено два концептуальні підходи. Першим передбачено, що безпека містить низку елементів, зокрема розвиток, і є основою життєдіяльності соціально-економічної системи.

Інший підхід передбачає практичну рівноправність функцій розвитку і безпеки у життєдіяльності соціально-економічної системи. Економічна безпека розглядається як наукова галузь, що має власний об'єкт і предмет досліджень.

У дисертаційній роботі шляхом системно-структурного аналізу доведено, що економічна безпека, як категорія, має комплексний характер, складну структуру з внутрішніми і зовнішніми елементами, через які власне вона проявляється, реалізується і забезпечує економічну безпеку соціально-економічної системи.

До зовнішніх елементів належать: безпека як потреба й інтерес; безпека як філософія менеджменту та складова корпоративної культури; безпека як властивість системи; безпека як наука і мистецтво; безпека як діяльність, процес і функція системи; безпека як стан соціально-економічної системи.

Основними внутрішніми елементами визначено самодостатність та стійкість системи.

Запропоновано визначення поняття «економічна безпека акціонерного товариства», яке означає стан корпоративної системи в межах граничних значень і потенційну її здатність протидіяти загрозам чи небезпеці для захисту корпоративних економічних інтересів та прав, а також забезпечення цілісності системи та її розвитку.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що акціонерні товариства, використовуючи власний економічний потенціал та результати діяльності, впливають на економічну безпеку держави насамперед через функції розвитку та економічної безпеки.

Визначено форми і механізми такого впливу, а також обґрунтовано інтерес держави щодо її участі в організації системи економічної безпеки акціонерних товариств (рис. 1).

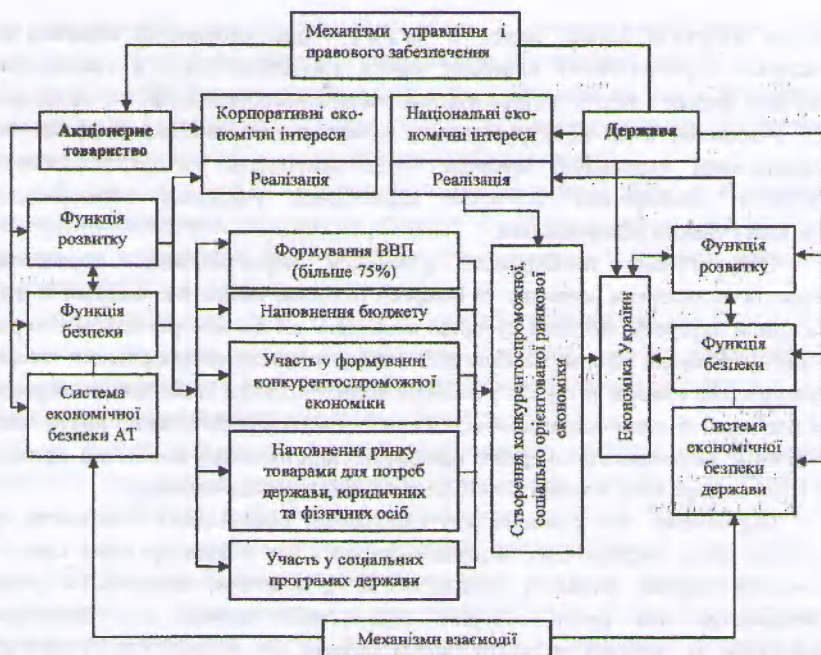


Рис. 1. Вплив діяльності акціонерних товариств на економіку і економічну безпеку України

Виокремлено три основні напрями впливу держави на економічну безпеку акціонерних товариств: 1) створення необхідних економічних передумов для розвитку АТ; 2) формування організаційно-правових механізмів для захисту корпоративних економічних інтересів, корпоративних прав та збереження цілісності АТ; 3) формування механізмів і можливостей для удосконалення корпоративного управління і, як наслідок, підвищення ефективності управління функцією економічної безпеки АТ. Держава, яка неспроможна їх сформувати, відіграє негативну роль у системі економічної безпеки акціонерних товариств.

Акцентовано увагу на тому, що вплив нормативно-правового забезпечення на діяльність акціонерних товариств є визначальним і може бути як засобом забезпечення економічної безпеки, так і загрозою, або ж посилювати її.

У роботі з'ясовано, що економічні інтереси, з одного боку, є рушійною силою розвитку корпоративної системи в цілому та кожного її учасника зокрема, а з іншого – у випадку їх неузгодженості чи незадоволення вони

можуть набувати форми загроз. У зв'язку з цим економічні інтереси всіх учасників корпоративних відносин мають узгоджуватися і в такий спосіб набувати форми і змісту корпоративних економічних інтересів, які об'єднують усіх учасників, а не конкурують між собою і тим паче не конфліктують. Корпоративні економічні інтереси – це сукупність узгоджених життєво важливих економічних інтересів відповідних учасників корпоративних відносин і самого підприємства.

Обґрунтовано необхідність розподілу корпоративних економічних інтересів на інтереси розвитку та інтереси безпеки, визначено основні їх види. Реалізація інтересів безпеки створює необхідні умови для реалізації інтересів розвитку. Вперше сформульовано визначення поняття «корпоративні інтереси безпеки», яке означає інтереси учасників корпоративних економічних відносин, що пов'язані зі створенням необхідних умов і механізмів протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам акціонерних товариств, забезпечення цілісності процесів, об'єктів та сприяння в такий спосіб реалізації інтересів розвитку.

Відзначено, що в основі життєдіяльності акціонерних товариств, крім корпоративних економічних інтересів, існують ще й корпоративні права. Їх реалізація сприяє розвитку підприємства і, навпаки, відсутність умов і можливостей для цього створює сприятливий клімат для виникнення конфліктів, які можуть набувати форми загрози або й небезпеки. У зв'язку з цим корпоративні права, як і корпоративні економічні інтереси, є об'єктом безпеки.

На основі критичного аналізу наукових джерел обґрунтовано, що саме загрози завдають акціонерним товариствам збитків, порушують цілісність процесів чи об'єктів та можуть стати на перешкоді у реалізації корпоративних економічних інтересів і викликати економічну небезпеку. На підставі цього зроблено висновок, що загроза – це негативна дія, вплив на об'єкт, у той час, як небезпека – це деструктивні граничні зміни, що відбуваються чи відбулися внаслідок впливу загрози, тобто небезпека є кризовим станом економічної системи. Деструктивні граничні зміни – це зміни, після яких у акціонерного товариства практично немає ресурсів для розвитку і у підсумку – для життєдіяльності.

Сформульовано авторське визначення поняття: загроза – це вплив дестабілізаційних природних і (або) суб'єктивних факторів, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією, порушенням законів та норм, цілісності процесів чи об'єктів, що можуть завдати потенційних або реальних збитків, які здатні викликати небезпеку для корпоративної системи; небезпека – це деструктивні граничні зміни в корпоративній системі, спричинені реальними збитками (втратами), пов'язаними з реалізацією загрози.

Рекомендовано використовувати на практиці удосконалену у роботі класифікацію загроз, у якій закладено типову структуру інформації, необхідної

для ефективної протидії загрозам: місце і джерело виникнення загроз, ймовірність та наслідки, форма та спрямування, а також вид карності.

На підставі аналізу різних видів загроз встановлено, що в остаточному варіанті вони реалізуються у формі тіньової економіки, корупції, економічних правопорушень і злочинів та недобросовісної конкуренції.

У другому розділі дисертації **«Методологічні засади економічної безпеки акціонерних товариств»** розкрито концептуальний та методологічний підходи до економічної безпеки акціонерних товариств, а також досліджено можливі структурні елементи її системи.

На основі аналізу таких категорій, як акціонерне товариство, корпоративні економічні інтереси, загрози та небезпеки з'ясовано основні характеристики акціонерного товариства як відкритої соціально-економічної системи, які, своєю чергою, логічно розкривають потребу в безпеці.

У роботі шляхом системно-функціонального аналізу та моделювання доведено, що процес життєдіяльності акціонерних товариств підтримується завдяки виконанню ними корінних і видових функцій. Корінні функції – це пов'язані між собою функції процесу життєдіяльності організації, які безпосередньо визначають у ньому якісні й кількісні перетворення, його стабільність та довговічність. До них належать функції розвитку, безпеки та управління. Основною метою функції розвитку є реалізація корпоративних економічних інтересів, функції безпеки – їх захист шляхом протидії загрозам, а управління – координація зусиль фахівців та створення всіх необхідних умов і механізмів для інтеграції в єдиний процес функцій розвитку і безпеки, забезпечення на цій основі життєдіяльності акціонерного товариства.

Видові функції визначено як функції, через які реалізуються корінні функції акціонерного товариства. Запропоновано до кожної корінної функції низку відповідних видових функцій. На концептуальному рівні обґрунтовано положення, згідно з яким забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств здійснюється через загальні й видові функції безпеки та управлінську діяльність, в основі якої має бути безпекове мислення керівників і менеджерів. Схематично такий підхід відображено на рис. 2.

У концептуальних засадах організації економічної безпеки акціонерних товариств розкрито сутність та зміст економічної безпеки як наукової категорії та практичної діяльності.

У роботі створено й обґрунтовано методологію економічної безпеки як вчення (сукупність теоретичних положень) про логічну структуру та організацію діяльності, пов'язаної із забезпеченням економічної безпеки підприємств, яке використовується для її здійснення.

Структурно методологію запропоновано розглядати як цілісне утворення на рівні вертикальних та горизонтальних зв'язків, між якими існують залежність, підпорядкованість і взаємопроникнення.

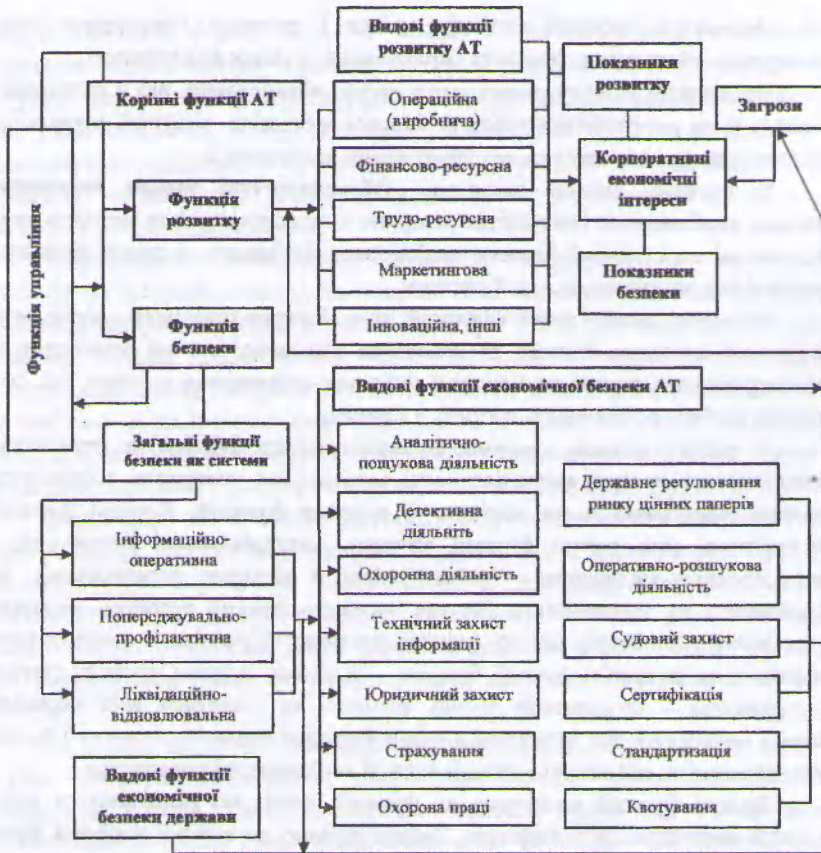


Рис. 2. Зміст та структура концептуального підходу до організації системи економічної безпеки акціонерних товариств

На цій основі розроблено модель методології економічної безпеки (рис. 3).

У дисертації відзначено, що від знання та вміння використовувати методологію суб'єктами безпеки у практичній діяльності залежить якість самого процесу забезпечення економічної безпеки та його результат.

Запропонована методологія дозволяє:

1) упорядковувати процес забезпечення економічної безпеки підприємства в логічно структуровану, тобто цілісну систему з чітко визначеними характеристиками та зв'язками;

2) активно, цілеспрямовано та категоріально відображати безпекову дійсність у свідомості суб'єктів безпеки під час організації ними системи економічної безпеки підприємств.

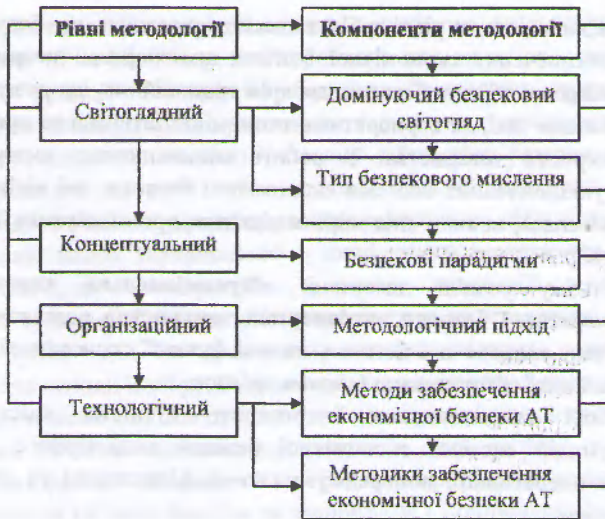


Рис. 3. Структура моделі методології забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств

На основі системно-структурного аналізу складових системи економічної безпеки суб'єкта господарювання розроблено вимоги та технологію формування цілей і завдань, де обов'язково мають міститися механізми протидії (визначення, попередження, виявлення та ліквідація) загрозам та відшкодування збитків та/або відновлення процесів чи цілісності об'єкта безпеки, з огляду на корпоративні економічні інтереси. Удосконалено класифікацію методів та засобів забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств. Акцентовано увагу на тому, що методи безпеки переводять засоби безпеки зі статистичного стану в динамічний, даючи відповідь на питання, як саме ці засоби можуть реалізовуватися на практиці.

У роботі запропоновано як елемент системи економічної безпеки АТ використовувати сили, до яких належать: особовий склад підрозділу з безпеки підприємства; співробітники підприємства; організації і особи, які забезпечують безпеку на умовах договору безпосередньо на об'єктах підприємства.

Особливий акцент зроблено на формі забезпечення економічної безпеки як способу існування й вираження її змісту, запропоновано основні її види. Форма безпеки – спосіб організації (побудови) системи економічної безпеки акціонерного товариства.

Значну роль у системі економічної безпеки відіграють суб'єкти забезпечення економічної безпеки, до яких належать фізичні або юридичні

особи (на макрорівні та на рівні суб'єкта господарювання), що беруть участь в організації забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств. Також визначено конкретні об'єкти безпеки, де, крім традиційних, що розглядаються у літературі, вказано такі, як корпоративні економічні інтереси та права, а також імідж акціонерного товариства. У роботі запропоновано низку основних принципів функціонування системи економічної безпеки, які відіграють роль своєрідного компаса, за яким слід звіряти рішення, організовуючи її діяльність, розкрито їх зміст.

У третьому розділі дисертації **«Функціональна характеристика системи економічної безпеки акціонерних товариств»** розглянуто загальні функції системи економічної безпеки, видові функції економічної безпеки та функції управління; обґрунтовано їх взаємозв'язок.

У роботі запропоновано й розкрито сутність, зміст та роль загальних функцій системи економічної безпеки акціонерного товариства: інформаційно-оперативної, попереджувально-профілактичної та ліквідаційно-відновлювальної.

Інформаційно-оперативна функція – це загальна діяльність системи, пов'язана зі збором і аналізом інформації про загрози та документуванням протиправних дій у конкретному часі та просторі.

Попереджувально-профілактична функція трактується як загальна діяльність системи, пов'язана з розробкою та дотриманням законів, підзаконних актів з питань безпеки, а також нормативів безпеки та інших управлінських рішень, починаючи з режиму і закінчуючи регламентацією і мотивацією поведінки працівників підприємства.

Ліквідаційно-відновлювальна функція розкривається як загальна діяльність системи, пов'язана з ліквідацією (припиненням) загроз на будь-якій стадії реалізації конфіденційними методами та методами роботи у надзвичайних ситуаціях, а також їх наслідків та/чи відновленням якісних або кількісних показників, зв'язків, цілісності об'єкта, діяльності тощо.

Обґрунтовано, що кожна з цих функцій у практичній діяльності реалізується через низку видових функцій безпеки та управління, а також відповідних методів і засобів. Логіка послідовності цього процесу виглядає таким чином: загальна функція системи безпеки реалізується через видові функції безпеки й управління, кожна з яких, своєю чергою, виконується через використання відповідних методів і засобів. Крім цього, загальні функції системи економічної безпеки пов'язані між собою. На основі системного і функціонального аналізу процесу забезпечення економічної безпеки у роботі визначено предметний зв'язок між цими функціями та вперше розроблено схематичні й змістову моделі їх реалізації.

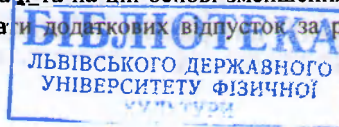
У дисертації розкрито зміст та роль видових функцій економічної безпеки. Відзначено, що за умови ефективного виконання на підприємстві

охоронної діяльності можна суттєво зменшити збитки, попередивши або вчасно ліквідувавши ті чи інші загрози. Розроблено структуру охоронної діяльності як видової функції економічної безпеки. Проведено критичний аналіз термінів, пов'язаних з розвідувальною діяльністю, запропоновано новий – «аналітично-пошукова діяльність», в якому найповніше розкривається сутність сучасної розвідки на рівні суб'єкта господарської діяльності. Аналітично-пошукова діяльність – це інформаційно-аналітична діяльність, спрямована на виявлення загроз внутрішнього і зовнішнього походження стратегічним цілям акціонерного товариства, а також тенденції розвитку ринку, економіки, конкуренції тощо, які можуть стати на перешкоді або, навпаки, створити умови для їх досягнення, використовуючи легальні джерела інформації та методи її збору. Запропоновано схематичну й змістову моделі.

Обґрунтовано основне призначення детективної діяльності у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств, яке полягає у виявленні й установленні фактів зовнішніх та внутрішніх загроз протиправного характеру, спрямованих на об'єкти безпеки та запобігання і припинення їх дії законними методами з використанням відповідних засобів та організаційно-правових механізмів. Запропоновано схематичну і змістову моделі детективної діяльності як видової функції економічної безпеки суб'єкта господарювання. Підкреслено значну роль технічного захисту інформації з обмеженим доступом як видової функції економічної безпеки, виокремлено напрями, за якими слід організувати захист інформації.

Розкрито зміст юридичного захисту, як видової функції економічної безпеки, спрямованої на захист корпоративних економічних інтересів та прав шляхом протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам протиправного характеру, забезпечення цілісності процесів, об'єктів та акціонерного товариства як системи. Розроблено види юридичного захисту. Аргументовано, що страхування є видовою функцією економічної безпеки, за допомогою якого можна забезпечувати економічну безпеку акціонерних товариств шляхом пом'якшення і мінімізації та відшкодування збитків, яких уже зазнало підприємство. У результаті це дозволяє суб'єкту господарювання відновити діяльність чи процеси, цілісність об'єктів, а також здатність створювати необхідні умови для власного розвитку. Обґрунтовано, що охорону праці слід розглядати і використовувати як видову функцію економічної безпеки, показано її роль у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств шляхом:

- 1) зниження кількості захворювань, особливо професійних та травм, і, як наслідок, зниження втрат робочого часу;
- 2) створення допустимих умов праці та на цій основі зменшення оплати за ставками шкідливих професій і оплати додаткових відпусток за роботу у шкідливих умовах;



3) зменшення збитків шляхом зниження рівня професійної захворюваності і травматизму, плинності кадрів у зв'язку зі шкідливими чи небезпечними умовами праці;

4) створення сприятливих умов для проведення переговорів з інвесторами, особливо іноземними, з використанням іміджу безпечного підприємства.

У роботі відзначено, що у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств бере участь і держава через виконання спеціальних функцій, тобто видів діяльності, спрямованих на протидію загрозам у сфері підприємництва і в цілому економіки. Вони мають подвійну сутність: з одного боку, забезпечують існування самої держави, а з іншого – сприяють суб'єктам господарювання у забезпеченні власної економічної безпеки. До них належать: державне регулювання ринку цінних паперів, сертифікація, стандартизація, квотування, оперативно-розшукова діяльність, судовий захист. Розкрито зміст цих функцій, їх роль і механізми реалізації у системі економічної безпеки акціонерних товариств. Крім того, вказано, що видові функції економічної безпеки держави у сфері економічної безпеки підприємництва не є обов'язковим комплексом захисту корпоративних економічних інтересів кожного акціонерного товариства. Це насамперед залежить від того, якими видами економічної діяльності займається підприємство та які у зв'язку з цим є загрози.

У дисертації розкрито основне призначення функцій управління, яке полягає у координації зусиль працівників та створенні всіх необхідних умов для реалізації функцій розвитку і безпеки. Функції управління – це конкретні дії, які необхідно виконати, щоб інтегрувати в єдиний процес функції розвитку і безпеки для забезпечення життєдіяльності акціонерного товариства. Наголошено на тому, що, з одного боку, стрижнем виконання управлінських функцій чи будь-якої іншої управлінської дії має бути філософія безпеки, з іншого – всі видові функції з розвитку, функції економічної безпеки та пов'язані з ними заходи мають ефективно управлятися. Для цього запропоновано використовувати систему управління, якій були б властиві такі характеристики, як взаємодія із зовнішнім середовищем, наявність необхідних і достатніх компонентів та їх взаємодія, ієрархія структури. Передбачено керуючу, результуючу та забезпечувальну підсистеми, делегувавши їм повноваження розпорядчого, організаційного, виконавчого й контрольного характеру. Розглянуто зміст управлінських функцій: планування, організації, мотивування, контролювання, а також зміст управлінських ролей, пов'язаних з прийняттям рішень, міжособових та інформаційних ролей. Особливо акцентовано увагу на їх значенні у механізмі забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств. З'ясовано, що лише в управлінні є механізми, які виконують інтеграційну і координаційну роль у вирішенні завдань з економічної безпеки.

У четвертому розділі дисертації «Аналіз функціонування суб'єктів системи економічної безпеки акціонерних товариств» розкрито зміст діяльності основних суб'єктів безпеки, структуру та якість надання ними охоронних послуг акціонерним товариствам.

У роботі подано характеристику структури та діяльності державної служби охорони, а також види охоронних послуг. Розроблено критерії якості надання охоронних послуг акціонерним товариствам структурними підрозділами державної служби охорони. На підставі аналізу результатів експертного оцінювання за десятибальною шкалою визначено, що такі складові якості охоронної послуги, як матеріальна відповідальність за виконання умов договору, індивідуальний підхід до укладання угоди про надання послуг та цінова політика перебувають нині на критичному рівні. Підкреслено, що це є основними слабкими місцями у діяльності державної служби охорони щодо надання охоронних послуг акціонерним товариствам. Зроблено висновок про те, що державна служба охорони на ринку охоронних послуг, з одного боку, є монополістом, а з іншого – коефіцієнт надійності охоронних послуг достатньо високий. Саме ці два основні чинники створюють умови, за яких акціонерні товариства віддають перевагу послугам з охорони, що надаються підрозділами державної служби охорони.

Аналізуючи діяльність приватних (недержавних) структур з безпеки, наголошено, що під час їх вибору акціонерні товариства насамперед цікавляться якістю надання послуг. За результатами експертної оцінки, найнижчі показники серед складових якості охоронних послуг за десятибальною шкалою мають: оснащеність зброєю, рівень професіоналізму охоронців, надійність охорони, швидкість прибуття на об'єкт, що охороняється. Визначено низку основних суттєвих перешкод розвитку приватних структур безпеки, серед яких: 1) залежність приватних структур з безпеки від головного конкурента – Державної служби охорони при МВС України, зокрема з питань отримання ліцензії; 2) відсутність у приватних структур безпеки права на застосування зброї; 3) відсутність правового регулювання діяльності приватних структур безпеки та визначення їх правового статусу на ринку безпеки та у стосунках з державою; 4) низький рівень взаємодії приватних структур безпеки з правоохоронними органами держави щодо обміну інформацією та співпраці у сфері економічної безпеки акціонерних товариств.

На основі результатів опитування, у якому брали участь керівники і менеджери вищої ланки управління акціонерних товариств Львівської області, які користувалися послугами приватних структур із безпеки, зроблено висновок, що вони позитивно оцінюють їх діяльність на ринку, мають до них достатній рівень довіри, у зв'язку з чим є всі підстави стверджувати про перспективи розвитку цих структур. Так, 67% опитаних мають інтерес до співпраці з приватними структурами безпеки; 78% – вірять у те, що приватні структури безпеки здатні забезпечити економічну безпеку акціонерних

товариств згідно з угодами; більшість менеджерів АТ (55%) вважають, що приватні структури безпеки мають фінансові й кадрові можливості для надання якісних послуг з безпеки.

Розглядаючи у роботі службу економічної безпеки, як основу системи економічної безпеки акціонерного товариства, запропоновано два основних підходи до її організації на підприємстві:

1) створення служби безпеки, структура якої зорієнтована на виконання всіх функцій, необхідних для забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств, що делегуються їй як структурному підрозділу;

2) створення служби безпеки, структура якої зорієнтована на виконання частини функцій власними силами і залучення на умовах угоди інших сил безпеки для виконання решти функцій.

Проведено аналіз функцій діючих служб безпеки, виявлено значну їх різноманітність за змістом та спрямуванням. Встановлено, що у сучасній практиці служби безпеки акціонерних товариств використовуються в основному технології та види охоронної діяльності, у арсеналі яких немає методів і засобів, що могли б успішно використовуватися для протидії всім нинішнім загрозам. Таку думку висловило 85% опитаних керівників акціонерних товариств.

У дисертації, за результатами опитування керівників і менеджерів акціонерних товариств, запропоновано організувати в рамках служби економічної безпеки виконання нею сучасних видових функцій:

1) детективної діяльності – для виявлення, документування і припинення внутрішніх і зовнішніх загроз протиправного характеру (74%);

2) аналітично-пошукової діяльності – для виявлення загроз стратегічним цілям АТ (69%);

3) технічного захисту інформації з обмеженим доступом – для протидії несанкціонованому доступу до інформації (87%). У роботі також підкреслено, що безпосередня їх реалізація службою економічної безпеки залежить від кадрових і фінансових можливостей підприємств. Служба економічної безпеки відіграє головну організаційну і координаційну роль у процесах, спрямованих на протидію загрозам та в управлінні системою економічної безпеки акціонерних товариств. Особливий акцент зроблено на організації взаємодії служби економічної безпеки з органами внутрішніх справ для протидії правопорушенням у середині підприємства або у зовнішньому середовищі, спрямованої проти корпоративних економічних інтересів.

У п'ятому розділі дисертації **«Напрями вдосконалення системи економічної безпеки акціонерних товариств»** проаналізовано відомі в науці методики оцінювання економічної безпеки підприємств, запропоновано й обґрунтовано концептуальні та методичні підходи до вдосконалення організації її системи.

У роботі обґрунтовано, що удосконалення системи економічної безпеки акціонерних товариств варто розпочинати з розробки відповідних концептуально-методичних положень, основними з яких є:

1) процеси, системи тощо, які удосконалюються, мають бути добре структуровані та описані;

2) фахівці, менеджери і керівники, які працюють у системі, що удосконалюється, мають бути відповідно підготовленими;

3) для напрацювання пропозицій щодо удосконалення потрібно здійснювати аналіз і оцінку реальної ситуації, використовуючи ефективні та одночасно прості у застосуванні методики комплексної діагностики.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що мають місце різні бачення та розуміння ідеології оцінювання стану економічної безпеки підприємства.

Для вибору показників у роботі рекомендовано розмежувати показники, які використовуються під час розрахунків та оцінювання стану економічної безпеки, а також показники критерію безпеки, що мають граничне значення.

Запропоновано використовувати такі критерії і показники (індикатори), які, з одного боку, давали б можливість комплексно оцінити економічну безпеку акціонерного товариства, а з іншого – були інформативними в плані діагностики функції безпеки.

Розроблено й обґрунтовано модель системи економічної безпеки акціонерного товариства, яка означає сукупність взаємопов'язаних елементів, необхідних для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, захисту корпоративних економічних інтересів і створення безпечних умов для розвитку та забезпечення цілісності процесів чи об'єктів системи (рис. 4).

Наводиться низка характеристик цієї моделі, які позитивно впливають як на сам процес забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств, так і на його результат.

Розроблена модель системи економічної безпеки акціонерних товариств демонструє зв'язки між її елементами, підкреслюючи цим структурну складність і одночасно відносну їх самостійність і тим самим сприяє формуванню у науковців і практиків комплексного і системного мислення щодо організації економічної безпеки АТ, дозволяє на рівні логіки встановлювати відповідні взаємовідносини між суб'єктами та силами економічної безпеки, наочно і змістовно визначає основні видові функції економічної безпеки, які вони можуть використовувати для захисту корпоративних економічних інтересів та забезпечення цілісності процесів і об'єктів, зважаючи на потенційні чи реальні загрози.

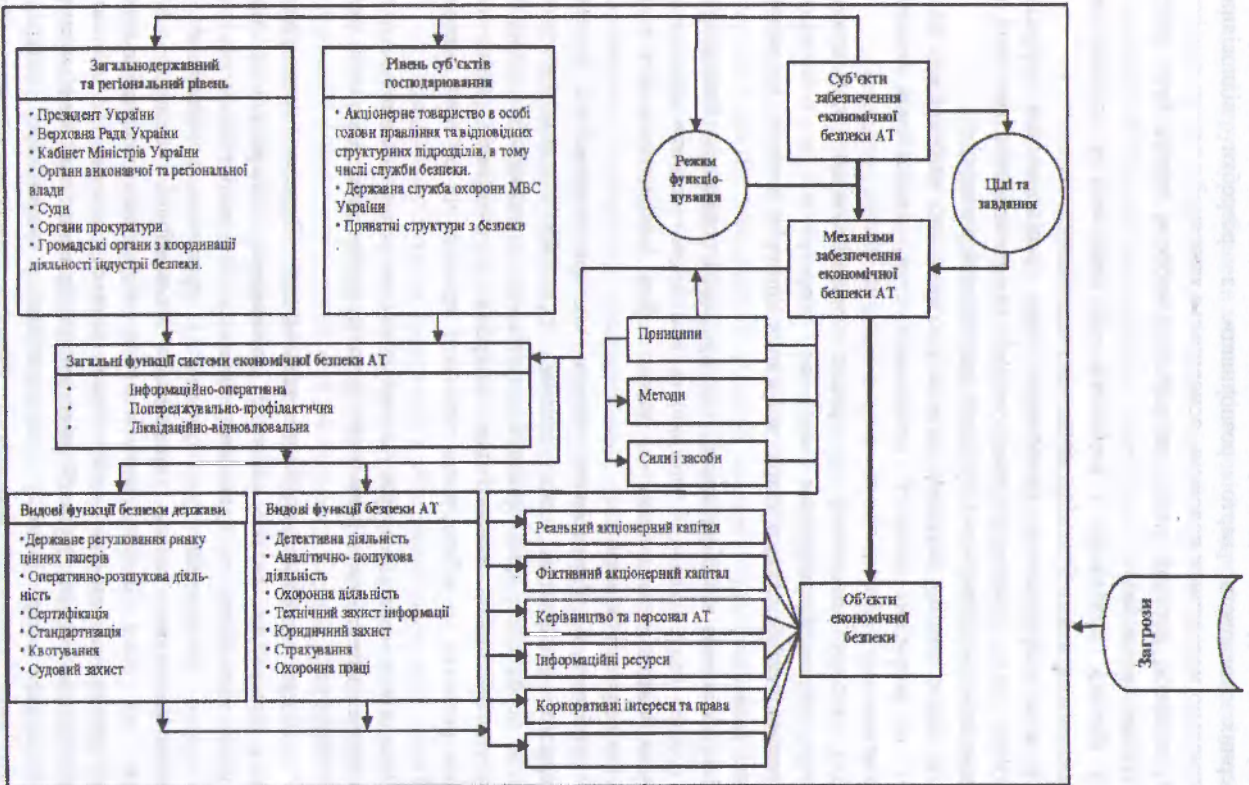


Рис. 4. Модель системи економічної безпеки акціонерних товариств

Ця модель також спонукає власників і топ-менеджерів до цілеспрямованого підбору суб'єктів і сил безпеки, перегляду ставлення до організації професійної підготовки на підприємстві у сфері економічної безпеки та закладає основні її напрями і вимоги з метою забезпечення цілеспрямованого і якісного навчання та підвищення кваліфікації персоналу АТ з питань економічної безпеки. Суб'єктам безпеки рекомендовано використовувати її як інструмент для удосконалення діючих систем економічної безпеки. Крім цього, запропоновано розглядати процес функціонування системи економічної безпеки через такі його складові, як вхід, процес перетворень, вихід, а також обмеження, на які слід зважати у її формуванні та діяльності.

У роботі з'ясовано, що першоосновою забезпечення безпеки підприємств є безпекова корпоративна культура, тобто складова корпоративної культури, яка проявляється у формі безпекового мислення як цінності та безпекової поведінки як норми у відносинах. Її призначення полягає у зміцненні внутрішньої цілісності підприємства, формуванні для цього безпекових корпоративних цінностей і норм. Основним джерелом безпекової корпоративної культури є засновники, менеджмент підприємства, особливо вища ланка та фахівці з безпеки. Для формування у них безпекових цінностей, поведінкових норм, знань питань теорії і практики безпеки й управління у роботі подано рекомендації щодо організації відповідного навчання. Відзначено, що на зміст і напрям навчального процесу визначальний вплив мають умови майбутньої діяльності фахівця, до яких належать: процедура, засіб, предмет, зміст та продукт діяльності у сфері економічної безпеки, а також зміст трудових (службових) функцій. На основі їх аналізу запропоновано формувати перелік знань і умінь у сфері економічної безпеки підприємств та організувати навчання у межах: 1) спеціальності – для підготовки професіоналів з управління фінансово-економічною безпекою та аналітиків з фінансово-економічної безпеки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»; 2) спеціалізації – для підготовки менеджерів з економічної безпеки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «магістр»; 3) підвищення кваліфікації – для підготовки за фахом «менеджер з безпеки підприємств», «керівник служби безпеки на підприємствах України», «керівник охоронного підприємства»; 4) наукової спеціальності 21.04.02. – «економічна безпека суб'єкта господарської діяльності» – для підготовки фахівців вищої кваліфікації кандидатів і докторів економічних наук. Розроблено й впроваджено у навчальний процес робочі навчальні плани, освітньо-професійні програми з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з безпеки та менеджерів, керівників, спеціалістів з питань безпеки. Зроблено висновок, що налагоджена сучасна система підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з економічної безпеки підприємництва, а також система навчання з питань економічної безпеки, особливо вищий менеджмент АТ, дозволить на практиці значно

підвищити рівень безпекової корпоративної культури та ефективність функціонування системи економічної безпеки АТ. Для ефективної протидії загрозам у роботі розроблено методикау їх діагностики, до якої входять: 1) вимоги та порядок оцінювання; 2) якісні й кількісні критерії оцінювання ймовірності загрози та величини можливого дестабілізуючого впливу (збитку); 3) якісні й кількісні критерії, що описуються формулою для визначення інтегрального очікуваного показника впливу загрози на об'єкт безпеки (1):

$$I_{\text{пз}} = \frac{K_{e1}(P_1 \times M_1) + K_{e2}(P_2 \times M_2) + \dots + K_{en}(P_n \times M_n)}{n^*}, \quad (1),$$

де $I_{\text{пз}}$ – інтегральний очікуваний показник впливу загрози, який має таку градацію: незначна загроза 0,01–0,20; помірна загроза 0,21–0,50; значна загроза 0,51–0,80; небезпечна загроза 0,81–1.

K_{ei} – ваговий коефіцієнт думки експерта. Він встановлюється в межах від 0 до 1, причому сума всіх вагових коефіцієнтів має дорівнювати одиниці (2).

$$\sum_{i=1}^n K_{ei} = 1, \quad (2)$$

Розподіл вагових коефіцієнтів залежить від кількості учасників експертної групи, при чому головному експерту встановлюється максимальний ваговий коефіцієнт, решта рівномірно розподіляється між рядовими експертами. У випадку наявності експерта, думка якого суттєво відрізняється від середньо зваженої думки експертів, йому встановлюється мінімальний коефіцієнт;

P_i – ймовірність загрози (малоймовірна загроза – 0,1–0,15; потенційна загроза – 0,16–0,99; реальна загроза – 1);

M_i – можливий дестабілізаційний вплив (незначний збиток – 1; помірний збиток – 2; значний збиток – 3; руйнівний збиток – 4);

n – кількість експертів,

n^* – деякий адаптаційний параметр, пов'язаний із кількістю експертів. У випадку використання чотирьох експертів $n^*=n$. В усіх інших випадках його числове значення визначається максимальним значенням параметра M , тобто $n^*=M_{\text{тах}}$, якщо $n \neq 4$.

Діагностика загроз – це вивчення негативного впливу дестабілізуючих факторів і чинників в умовах неповної інформації на предмет можливого завдання збитків, погіршення стану процесів, об'єктів чи системи, порушення їх цілісності та виявлення на цій основі потенційних чи реальних загроз.

Розроблено й апробовано на практиці автоматизовану методикау діагностики економічної безпеки акціонерних товариств, в основу якої покладено низку комплексних критеріїв, кожен з яких оцінюється окремо і є складовою загальної оцінки у вигляді індексу економічної безпеки

підприємства. Індекс економічної безпеки акціонерного товариства містить як складові такі коефіцієнти: стану (рівня) економічної безпеки підприємства, ефективності системи економічної безпеки та безпекової корпоративної культури, які діагностуються за розробленими автором методиками і визначається за формулою (3).

$$I_{eb} = \gamma_1 K_{sb} + \gamma_2 K_{es} + \gamma_3 K_{bk} \quad (3),$$

де I_{eb} – індекс економічної безпеки АТ;

K_{sb} – коефіцієнт стану (рівня) економічної безпеки АТ;

K_{es} – коефіцієнт ефективності системи (функції) економічної безпеки АТ;

K_{bk} – коефіцієнт безпекової корпоративної культури.

γ_i – вагові множники, причому $\gamma_1 + \gamma_2 + \gamma_3 = 1$.

Вагові множники вибираються на підставі важливості впливу кожного зі складових економічної безпеки АТ на загальний його індекс.

Перевага віддається стану (рівню) економічної безпеки АТ, який характеризується коефіцієнтом K_{sb} .

Якщо $K_{sb} < 0,2$, то вектор вагових множників γ ($\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3$) набуває виду (1; 0; 0), тобто рівень коефіцієнта K_{sb} визначає рівень I_{eb} .

У випадку, коли $K_{sb} > 0,2$ пропонується такий алгоритм вибору вагових множників:

1) складовим вектора вагових множників γ_i у порядку зростання надаються значення: 0,25; 0,35; 0,40.

2) у випадку конкретного набору коефіцієнтів K вагові множники вибираються таким чином – для K_{\max} вибирається γ_{\max} ; для наступного (більшого за величиною) значення K – наступне (менше за величиною) γ і т.д., і, насамкінець, для K_{\min} вибирається множник γ_{\min} .

Індекс економічної безпеки АТ можна розділити на чотири рівні: недостатній – 0–0,2; критичний – 0,21–0,50; достатній – 0,51–0,80; оптимальний – 0,81–1. При цьому зона небезпеки починається за умови, якщо рівень економічної безпеки перебуває в межах 0–0,2. У роботі відзначається, що індекс економічної безпеки акціонерного товариства, з одного боку, в практичній управлінській діяльності спонукає власників і топ-менеджерів оперативніше приймати більш виважені й ефективніші рішення, з іншого – виконує роль своєрідного інвестиційного індикатора.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено наукову проблему, пов'язану з розробленням теоретико-методологічних засад організації системи економічної безпеки акціонерних

товариств. На основі дослідження у роботі вперше сформульовано висновки та пропозиції, що мають важливе теоретичне й практичне значення:

1. Шляхом аналізу наукових джерел встановлено, що поняття «економічна безпека акціонерного товариства» є комплексним явищем, яке має складну структуру з внутрішніми і зовнішніми елементами. Економічну безпеку слід розглядати як потребу та інтерес системи у безпечності функціонування, як стан системи в межах граничних значень, її властивість та функцію, спрямовану на протидію загрозам, як спосіб управлінського мислення й складову корпоративної культури. У комплексі це породжує нову якість економічної системи у вигляді її внутрішніх елементів – самодостатності та стійкості.

2. Уплив на національну економічну безпеку акціонерні товариства здійснюють у формі: а) реального акціонерного капіталу, який нині є визначальним в економіці країни; б) нагромадження і функціонування фіктивного капіталу на фондовому ринку. Зниження результативності діяльності акціонерних товариств за такого потенціалу реального капіталу або максимального збільшення чи зменшення вартості фіктивного капіталу до граничного рівня може спричинити низку тих чи інших загроз для національної економічної безпеки. Для впливу на національну економічну безпеку АТ насамперед використовують механізми функцій розвитку та економічної безпеки. Роль держави у системі економічної безпеки АТ полягає у створенні механізмів та умов, які можуть ним використовуватися для забезпечення власної самодостатності та стійкості. Держава, яка неспроможна сформувати такі механізми і можливості, перетворюється з фактора забезпечення економічної безпеки на джерело загрози.

3. Корпоративні економічні інтереси відіграють значну роль у системі економічної безпеки АТ. Їх визначено як сукупність узгоджених життєво важливих економічних інтересів відповідних учасників корпоративних відносин і самого підприємства. Саме узгодженість економічних інтересів сприяє відсутності або низькому (безпечному) рівню конфліктності і в такий спосіб відіграє роль об'єднуючого механізму у їх реалізації, створює основні передумови для розвитку підприємства, у зв'язку з чим корпоративні економічні інтереси є об'єктом безпеки.

Структурно вони проявляються у формі інтересів розвитку та інтересів безпеки. Інтереси розвитку АТ спрямовані на те, щоб в результаті корпоративних економічних відносин отримати певну економічну вигоду. Інтереси безпеки, пов'язані зі створенням необхідних умов та механізмів протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, сприяння в такий спосіб реалізації інтересів розвитку, забезпечення цілісності процесів та підприємства як системи. Розроблені види інтересів обох форм сприяють цілеспрямованості в організації системи економічної безпеки АТ.

4. Розуміння суб'єктами безпеки змісту понять «загроза» та «економічна небезпека» відіграє визначальну роль у організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. Загрозу необхідно сприймати як дію дестабілізаційних природних і (або) суб'єктивних факторів, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією, порушенням законів та норм, цілісності процесів чи об'єктів, що може спричинити потенційні або реальні збитки, які здатні викликати небезпеку для корпоративної системи. Економічну небезпеку варто визначати як деструктивні граничні зміни в корпоративній системі, спричинені реальними збитками (втратами), пов'язаними з реалізацією загрози. Встановлений і обґрунтований логічний зв'язок між цими поняттями дозволяє чітко їх розмежовувати: загроза – це дестабілізаційний вплив, тоді як економічна небезпека – це уже його наслідок, для якого характерним є деструктивні граничні зміни у системі чи процесі, внаслідок чого порушується межа між полем безпеки й небезпеки. Реальну небезпеку для учасників корпоративних відносин можуть становити системні форми загроз: тіньова економіка, корупція, економічні правопорушення і злочини та недобросовісна конкуренція.

5. Менеджменту акціонерного товариства під час організації системи економічної безпеки варто користуватися розробленим у роботі концептуальним підходом, де доведено, що життєдіяльність підприємства забезпечується шляхом виконання корінних і видових функцій. До корінних належать функції розвитку, безпеки, управління, до видових – функції на рівні держави та суб'єкта господарювання, через які реалізуються корінні функції. Забезпечення економічної безпеки акціонерного товариства безпосередньо здійснюється через загальні й видові функції економічної безпеки й управління. В основі управління має бути безпекове мислення керівників і менеджерів. Завдяки цьому безпека реалізується як процес, що вмонтований в усі видові функції управління та функції розвитку підприємства і спрямований, з одного боку, на протидію загрозам, а з іншого – створення за рахунок цього необхідних умов для реалізації корпоративних економічних інтересів і прав та загалом реалізації функції розвитку і забезпечення цілісності процесів, а також товариства як системи.

6. Для організації системи економічної безпеки акціонерного товариства її суб'єктам варто керуватися розробленою й обґрунтованою у роботі методологією економічної безпеки, яку визначено як вчення (сукупність теоретичних положень) про логічну структуру та організацію діяльності, пов'язаної із забезпеченням економічної безпеки підприємств, що використовується для її здійснення. Структурно методологію необхідно розглядати як цілісне утворення у формі моделі на рівні вертикальних та горизонтальних зв'язків, між якими існують залежність, підпорядкованість і взаємопроникнення. Від знання та вміння використовувати методологію

суб'єктами безпеки у практичній діяльності залежить якість самого процесу забезпечення економічної безпеки та його результат.

7. Організувати економічну безпеку акціонерного товариства необхідно у формі системи, яка у сучасних умовах повинна виконувати загальні функції: інформаційно-оперативну, попереджувально-профілактичну та ліквідаційно-відновлювальну. Для їх реалізації суб'єкти безпеки можуть використовувати розроблені у роботі механізми видових функцій економічної безпеки на рівні суб'єктів господарської діяльності та держави. Вони містять відповідні механізми і технології збору й аналізу інформації про загрози, профілактики, попередження та їх ліквідацію, а також відновлення цілісності об'єктів тощо чи компенсації збитків, отриманих внаслідок реалізованих загроз чи небезпеки. За умови ефективного їх виконання можна комплексно і системно протидіяти тим чи іншим загрозам.

8. Управління як корінна функція акціонерного товариства реалізується через її видові функції: планування, організування, мотивування, контролювання. Під функцією управління необхідно розуміти конкретні дії, які необхідно виконати, щоб інтегрувати у єдиний процес функції розвитку й безпеки, забезпечивши на цій основі життєдіяльність акціонерного підприємства. Для підвищення ефективності управління функцією економічної безпеки варто створювати відповідну систему, складовими якої мають бути керуюча, результуюча та забезпечуюча підсистеми, делегувавши їй повноваження: розпорядчого, організаційного, виконавчого й контрольного характеру. Вона має необхідні й достатні елементи й механізми взаємодії між ними та із зовнішнім середовищем, а також чітку ієрархію структури.

9. Важливим елементом і суб'єктом у системі економічної безпеки акціонерного товариства є державна служба охорони. Визначені у роботі складові якості надання охоронних послуг дозволяють встановлювати слабкі місця у її діяльності. Експертна оцінка якості охоронних послуг за десятибальною шкалою дозволила визначити такі з них, як матеріальну відповідальність за виконання умов договору (4,3), цінову політику (4,4) та індивідуальний підхід під час укладання угоди про надання послуг (5,2). У цілому державна служба охорони нині спроможна надавати комплекс охоронних послуг на достатньому якісному рівні.

10. У сучасних умовах господарювання приватні структури безпеки використовуються як елемент і суб'єкт системи економічної безпеки акціонерного товариства та пропонують досить широкий спектр послуг від охорони до детективної діяльності. Найбільше акціонерні товариства користуються послугами з охорони. Основними слабкими місцями у якості надання охоронних послуг, які оцінювалися експертами за десятибальною шкалою, є: оснащеність зброєю (1,8), рівень професіоналізму працівників (6,3) та надійність охорони (6,4).

11. Служба економічної безпеки є основним елементом і суб'єктом системи економічної безпеки середніх і великих акціонерних товариств, де їй відводиться головна роль. Однак, за результатами експертної оцінки, служба економічної безпеки з нею не справляється (85%), оскільки на практиці реалізує лише охоронну функцію. Для удосконалення її діяльності запропоновано, окрім охоронної, закріпити за нею ще три види функції економічної безпеки: а) детективну діяльність (74%); б) аналітично-пошукову діяльність (69%); в) технічний захист інформації (86%).

12. Для удосконалення на практиці організації системи економічної безпеки великих та середніх АТ топ-менеджерам та фахівцям з безпеки варто використовувати розроблену у роботі модель, яка дозволяє системно і комплексно передбачити всі необхідні елементи: мету, завдання, функції, принципи, суб'єкти, об'єкти, форми, методи, сили, засоби та механізми їх взаємодії, в тому числі з зовнішнім середовищем, ієрархію структури та певні обмеження, які можуть мати місце. Розроблена модель сприятиме зміні світогляду топ-менеджерів та фахівців з безпеки щодо організації забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств, а також науковців у дослідженні проблем цієї сфери.

13. Удосконалювати організацію системи економічної безпеки АТ можна шляхом підвищення рівня безпекової корпоративної культури, в основі якої є знання менеджерів та фахівців теорії і практики економічної безпеки. Такі знання можна отримати в процесі навчання чи проведення спеціальних наукових досліджень. Підготовка фахівців з економічної безпеки має бути цілеспрямованою і науково обґрунтованою та здійснюватися з урахуванням майбутніх умов діяльності у межах: спеціальності, спеціалізації, підвищення кваліфікації фахівців та наукової спеціальності. Для цього варто використовувати запропоновані у роботі відповідні навчальні плани, освітньо-професійні програми з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з безпеки та менеджерів, керівників, спеціалістів з питань безпеки.

14. Для підвищення ефективності функціонування системи економічної безпеки акціонерного товариства необхідно застосовувати описані у роботі концептуально-методичний підхід та методику діагностики: а) загроз; б) стану економічної безпеки акціонерного товариства; в) ефективності системи економічної безпеки акціонерного товариства; г) безпекової корпоративної культури акціонерного товариства, а також методику визначення індексу економічної безпеки акціонерного товариства. Наведені методики дозволяють отримувати об'єктивну та достовірну інформацію, яка у практичній управлінській діяльності спонукає власників і топ-менеджерів оперативніше приймати більш виважені й ефективніші рішення щодо забезпечення економічної безпеки АТ та може виконувати роль своєрідного інвестиційного індикатора.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія / В. І. Франчук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.

Рецензія:

Ковальчук Т. Т. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки / Т. Т. Ковальчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «Крок», 2011. – Вип. 5. – С. 151–154.

2. Франчук В. І. Корпоративна безпека: теоретичні засади: монографія / В. І. Франчук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 176 с.

3. Франчук В. І. Страхування в системі економічної безпеки: монографія / В. І. Франчук, Р. І. Тринько, З. Б. Живко та ін.; керівник авт. кол. проф. Р. І. Тринько. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 328 с. – С. 54–66. *(Особистий внесок автора: розкрито сутність та зміст економічної безпеки страхових організацій, які функціонують у формі акціонерних товариств).*

4. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія / [В. І. Франчук, О. А. Кириченко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов та ін.]. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2008. – 403 с. – С. 281–291. *(Особистий внесок автора: розкрито корпоративні права як об'єкт безпеки).*

5. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах глобальної фінансової кризи (теоретико-методологічний аспект): монографія / [В. І. Франчук, О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев, С. А. Єрохін, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов та ін.]. – К.: ІМБ Університету «КРОК», 2010. – 412 с. – С. 56–73. *(Особистий внесок автора: розкрито основи корпоративної економічної безпеки).*

6. Франчук В. І. Економічна безпека держави: управлінський аспект / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛІВС при НАВС: збірник наукових праць. – 2000. – Вип. 1. – С. 124–128.

7. Франчук В. І. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, здобутих злочинним шляхом в Україні / В. І. Франчук, М. В. Лоїш // Науковий вісник ЛІВС при НАВС: збірник наукових праць. – 2001. – Вип. 1. – С. 195–201 *(Особистий внесок автора: розкрито основні етапи легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом за участю підприємства).*

8. Франчук В.І. Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, як чинник зниження рівня економічної безпеки України / В.І. Франчук, М. В. Лоїш // Науковий вісник ЛІВС при НАВС: збірник наукових праць. – 2002. – Вип. 2. – С. 133–142 (*Особистий внесок автора: розкрито механізми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні підприємства та їх негативний вплив на економічну безпеку країни*).

9. Франчук В. І. Тіньова економіка – реальна загроза безпеці України / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛІВС при НАВС України: збірник наукових праць. – 2002. – Вип. 1. – С. 138–144.

10. Франчук В.І. Основні загрози економічній безпеці України / В.І. Франчук // Науковий вісник ЛІВС: збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 1. – С. 369–377.

11. Франчук В. І. Тінізація економіки та економічна безпека України / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛІВС при НАВС: збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 1. – С. 61–68.

12. Франчук В.І. Актуальні проблеми економічної безпеки України / В.І. Франчук // Науковий вісник ЛЮІ МВС. – 2005. – № 1. (Серія економічна). – С. 148–155.

13. Франчук В. І. Економічна безпека організації як об'єкт теоретичного аналізу / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2006. – Вип. 1(3). – С. 230–238. – (Серія економічна).

14. Франчук В.І. Проблеми та тенденції корпоративного управління підприємств видавничо-поліграфічної галузі / В. І. Франчук, Є. М. Палига // Наукові записки Української академії друкарства: науково-технічний збірник. – 2007. – Вип. 2 (12). – С. 48–61 (*Особистий внесок автора: встановлено тенденції та зроблено висновок, що у сфері корпоративного управління зустрічаються до проблем забезпечення економічної безпеки підприємств*).

15. Франчук В.І. Аналіз методів оцінювання та виявлення тіньової економіки / В.І. Франчук, Ю.І. Кіржецький // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – Львів, 2009. – Вип. 1. – С. 70–80. – (Серія економічна). (*Особистий внесок автора: розроблено ряд критеріїв оцінки, які відображають негативний вплив на економічну безпеку підприємств*).

16. Франчук В.І. Загрози корпоративній безпеці як об'єкт дослідження / В.І. Франчук // Актуальні проблеми економіки: економічний журнал. – 2009. – Вип. 9 (99). – С. 148–155.

17. Франчук В.І. Корпоративні відносини в системі безпеки акціонерних товариств / В.І. Франчук // Актуальні проблеми економіки: економічний журнал. – 2009. – Вип. 11 (101). – С. 145–150.

18. Франчук В.І. Корпоративні інтереси як об'єкт безпеки / В.І. Франчук // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 2. – С. 128–136 (Серія економічна).

19. Франчук В. І. Структурні елементи методології безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Вчені записки Університету «КРОК»; Ун-т економіки та права «КРОК». – 2009. – Вип. 1 (1997). – Вип. 20. – С. 173–182.
20. Франчук В. І. Теоретичні засади корпоративної безпеки / В. І. Франчук // Актуальні проблеми економіки: економічний журнал. – 2009. – Вип. 7 (97). – С. 161–168.
21. Франчук В. І. Шляхи забезпечення безпеки соціально-економічних систем / С. В. Васильчак, В. І. Франчук // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 237–241. *(Особистий внесок автора: розроблено концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки соціально-економічних систем).*
22. Франчук В. І. Акціонерний капітал як об'єкт економічної безпеки / В. І. Франчук // Вчені записки Університету «КРОК»; Ун-т економіки та права «КРОК». – 2010. – Вип. 1 (1997). – Вип. 21. – С. 73–81.
23. Франчук В. І. До питання методології економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Проблеми науки: міжгалузевий науково-практичний журнал. – Львів, 2010. – Вип. 7. – С. 29–35.
24. Франчук В. І. Детективна діяльність як видова функція економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «КРОК». – 2010. – Вип. 3. – С. 119–124.
25. Франчук В. І. Економічна безпека акціонерних товариств у системі національної безпеки України / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 1. – С. 45–54.
26. Франчук В. І. Роль держави в забезпеченні економічної безпеки акціонерних підприємств / В. І. Франчук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. 6. – Т. 1. – С. 140–146.
27. Франчук В. І. Теоретична модель системи забезпечення економічної безпеки акціонерних підприємств / В. І. Франчук // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 155–162.
28. Франчук В. І. Цілі та завдання системи забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Т. 145. Вип. 132. Економіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 76–79.
29. Франчук В. І. Шляхи забезпечення безпеки розвитку підприємств готельного та ресторанного бізнесу / С. В. Васильчак, В. І. Франчук // Науковий вісник Львівського інституту економіки і туризму. – 2010. – Вип. 5. – С. 89–94

Особистий внесок автора: розроблено концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки соціально-економічних систем).

30. Франчук В. І. Аналітична розвідка як видова функція економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 164–173.

31. Франчук В. І. Вплив економічної безпеки банківських установ на економічну безпеку держави / В. І. Франчук, С. І. Мельник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Вип. 4. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2011. – С. 335–337 *(Особистий внесок автора: розроблено механізм впливу банків на економічну безпеку держави).*

32. Франчук В. І. Державна служба охорони як суб'єкт системи економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук, О. І. Захаров // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 314–323 *(Особистий внесок автора: розроблено складові якості охоронних послуг та методика їх експертної оцінки).*

33. Франчук В. І. Діагностика загроз економічній безпеці акціонерних товариств / В. І. Франчук // Вісник Національного університету державної податкової служби України: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 1. – С. 46–52.

34. Франчук В. І. Загальні функції системи економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «КРОК». – 2011. – Вип. 6. – С. 164–173.

35. Франчук В. І. Коцептуально-методичний підхід до формування комплексних критеріїв діагностики стану економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Ун-т економіки та права «КРОК». – 2011. – Вип. 5. – С. 32–39.

36. Франчук В. І. Концептуальні підходи до організації підготовки фахівців з економічної безпеки / В. І. Франчук // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 356–363.

37. Франчук В. І. Методичний підхід до діагностики ефективності системи економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Формування ринкової економіки в Україні. – Львів, 2011. – Вип. 24. – С. 392–397.

38. Франчук В. І. Методичний підхід до діагностики стану безпекової корпоративної культури акціонерних товариств / В. І. Франчук // Науковий вісник Львівської державної фінансової академії: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 20. – С. 235–242.

39. Франчук В. І. Роль приватних структур у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Науковий вісник ЛьвДУВС: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 1. – С. 147–154.

40. Франчук В. І. Сутність, зміст і структура поняття «економічної безпеки акціонерних товариств» / В. І. Франчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «КРОК». – 2011. – Вип. 7. – С. 90–96.

41. Франчук В. І. Методологічний підхід до економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «КРОК». – 2012. – Вип. 8. – С. 107–111.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

42. Франчук В. І. Корпоративний сектор як об'єкт економічної безпеки / В. І. Франчук // Шлях України до економічної безпеки: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 20 квітня 2007 р.). – Харків, 2007. – С. 68–70.

43. Франчук В. І. Неправомірні дії податкового інспектора як загроза корпоративній безпеці суб'єкта господарювання / В. І. Франчук // Тенденції та перспективи розвитку податкової системи України: матеріали науково-практичної конференції. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – С. 431–435.

44. Франчук В. І. Підготовка менеджерів з безпеки як напрям підвищення ефективності управління корпоративною безпекою / В. І. Франчук // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи: матеріали Другої звітної наукової конференції. – Львів, 2008. – С. 398–401.

45. Франчук В. І. Вплив акціонерних товариств на економічну безпеку держави / В. І. Франчук // Психологічні аспекти національної безпеки: III Міжнародна науково-практична конференція. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 52–54.

46. Франчук В. І. Держава як суб'єкт забезпечення економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Wykształcenie i nauka bez granic-2009: materiały V Międzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji: Volume 7. Ekonomiczne nauki: Przemysł: Nauki studia, 2009. – С. 56–58.

47. Франчук В. І. До питання сутності і змісту цілей системи економічної безпеки акціонерних товариств в Україні / В. І. Франчук // Vedecky prumysl evropskeho kontinentu 2009: materiały V mezinarodni vědecko-prakticka conference. – Dil 5. Ekonomické vedy. – Praha: Publishing House «Education and Science». – С. 5–6.

48. Франчук В. І. Корпоративні інтереси як об'єкт безпеки / В. І. Франчук // Актуальні проблеми підготовки фахівців для підрозділів державної служби боротьби з економічними злочинами: матеріали третьої звітної наукової конференції / М-во внутр. справ, Львів: держ. ун-т внутр. справ. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 11–14.

49. Франчук В. І. Проблеми безпеки функціонування акціонерного капіталу в Україні / В. І. Франчук // Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – С. 109–114.

50. Франчук В. І. Економічні злочини як форма загрози економічній безпеці / В. І. Франчук // Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 26 березня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 14–17.

51. Франчук В. І. Охоронна діяльність як спеціальна основна видова функція акціонерного товариства / В. І. Франчук // Проблеми забезпечення економічної безпеки організації: матеріали доповідей і повідомлень учасників круглого столу (13 листопада 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 85–88.

52. Франчук В. І. Теоретична модель системи безпеки акціонерних підприємств / В. І. Франчук // Край на науочото развитие-2009: матеріали за 5-ю міжнародна научна практична конференція (17–25 января 2010). – Том 7. Экономика. – София: «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 17–19.

53. Франчук В. І. Юридичний захист акціонерним товариством корпоративних економічних прав та інтересів / В. І. Франчук // Тенденції розвитку договірної права в Україні в умовах сучасної економіки: матеріали національного науково-практичного семінару (22 жовтня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 9–12.

54. Франчук В. І. Аналітична розвідувальна діяльність акціонерного товариства / В. І. Франчук // Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі: матеріали науково-практичної конференції (25–26 листопада 2011 р.); Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, ТНЕУ, 2011. – С. 98–101.

55. Франчук В. І. Модель організації підготовки фахівців з економічної безпеки / В. І. Франчук // Психологічні аспекти національної безпеки: 7-а Міжнародна науково-практична конференція. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 131–134.

56. Франчук В. І. Нормативно-правове забезпечення системи економічної безпеки банку / В. І. Франчук, С. І. Мельник // Правове, організаційне та методичне забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10 червня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 232–234.

57. Франчук В. І. Роль детективної діяльності у забезпеченні економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук // Економічна безпека і право: проблеми та шляхи вирішення: матеріали звітної наукової конференції (Львів, 25 лютого 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 5–8.

Опубліковані наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

58. Франчук В. І. Основи економічної безпеки: навчальний посібник / В. І. Франчук; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 203 с.

59. Франчук В. І. та ін. Контрольно-ревізійна діяльність: конспект лекцій. Модуль 1 і 2: навч. посібник / В. І. Франчук. – К.: Алерта, 2008. – 444 с.

60. Франчук В. І. та ін. Економічна безпека: навчальний посібник / [В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О. Гончарова, З. Б. Живко та ін.]; за ред. В. І. Франчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 244 с.

61. Франчук В. І. та ін. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / В. І. Франчук; за ред. В. С. Сідака. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 с.

62. Організаційно-тактичні основи протидії злочинам у сфері економіки: навчальний посібник / [В. І. Франчук, В. П. Захаров, В. В. Коряк, Б. В. Щур, Л. Ф. Гула]; за заг. ред. В. В. Коряка. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 328 с.

63. Franchuk V. I. Juridical characteristic of illegal actions with papers for funds transfers performed by payment cards and other means of access to bank accounts / V. I. Franchuk, L. F. Hula // *Przestepczoscteleinformatyczna*. – Szczytno: Wyzsza Szkola w Szczytnie, 2011. – S. 249–257.

64. Франчук В. І. Менеджмент економічної безпеки: варіативна частина галузевого стандарту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» за спеціальністю «Менеджмент» / В. І. Франчук. – Львів, 2004. – 161 с.

65. Франчук В. І. Менеджмент економічної безпеки: варіативна частина галузевого стандарту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» за спеціальністю «Менеджмент організації та адміністрування» / В. І. Франчук. – Львів, 2008. – 159 с.

66. Франчук В. І. Менеджмент економічної безпеки: варіативна частина галузевого стандарту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Менеджмент організації та адміністрування» / В. І. Франчук. – Львів, 2008. – 155 с.

67. Франчук В. І. Управління фінансово-економічною безпекою: нормативна частина галузевого стандарту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Управління фінансово-економічною безпекою» / В. І. Франчук, О. В. Захаров, П. Я. Пригунов. – К., 2008. – 111 с.

68. Франчук В. І. Методика діагностики загроз економічній безпеці акціонерних товариств: навчально-методичний посібник / В. І. Франчук // Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів: 2011. – 36 с.

69. Франчук В. І. Методика діагностики економічної безпеки акціонерних товариств: навчально-методичний посібник / В. І. Франчук // Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2011. – 47 с.

АНОТАЦІЯ

Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Університет економіки та права «КРОК». – Київ, 2012.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних та методологічних засад організації системи економічної безпеки акціонерних товариств. У роботі сформульовано поняття «економічна безпека акціонерного товариства» та визначено його структурні зовнішні й внутрішні елементи. Встановлено форми і механізми впливу акціонерного товариства на національну економічну безпеку.

Визначено роль корпоративних відносин та корпоративних економічних інтересів і прав у системі економічної безпеки акціонерного товариства, а також її структуру, форми і види.

Обґрунтовано і сформульовано поняття «корпоративні економічні інтереси» та «інтереси безпеки». Уточнено й удосконалено сутність, зміст поняття «загроза» та «економічна небезпека», встановлено й обґрунтовано логічний зв'язок між ними.

Визначено системні форми загроз економічній безпеці акціонерного товариства. Розроблено концептуальний та методологічний підходи до його забезпечення.

Визначено зміст і роль загальних функцій системи економічної безпеки акціонерного товариства, а також видових функцій економічної безпеки та її реалізації. Проаналізовано роль та ефективність діяльності основних суб'єктів забезпечення економічної безпеки акціонерного товариства. Розкрито можливості удосконалення організації його системи економічної безпеки. Для цього запропоновано концептуально-методичний підхід, модель системи економічної безпеки акціонерного товариства, організаційно-методичні механізми підвищення безпекової корпоративної культури, у тому числі модель підготовки фахівців з безпеки, а також методика комплексної експертної діагностики: загроз, стану економічної, ефективності її системи та безпекової корпоративної культури, методика визначення загального індексу економічної безпеки акціонерного товариства.

Ключові слова: акціонерне товариство, економічна безпека акціонерного товариства, система економічної безпеки акціонерного товариства, корпоративні економічні інтереси, загрози, небезпека, методологія економічної безпеки, корінні функції, видові функції, загальні функції системи економічної безпеки, безпекова корпоративна культура, суб'єкти безпеки, модель системи економічної безпеки.

АННОТАЦИЯ

Франчук В. И. Теоретико-методологические основы организации системы экономической безопасности акционерных обществ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени доктора экономических наук по специальности 21.04.02. – экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. – Университет экономики и права «КРОК». – Киев, 2012.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и методологических проблем организации системы экономической безопасности акционерных обществ. В работе сформулировано понятие «экономическая безопасность акционерного общества», определены его структурные внешние и внутренние элементы. Установлены формы и механизмы влияния акционерного общества на национальную экономическую безопасность. Определена роль корпоративных отношений, корпоративных экономических интересов и прав в системе экономической безопасности акционерного общества, а также их структура, формы и виды.

Аргументированы и сформулированы понятия «корпоративные экономические интересы» и «интересы безопасности». Уточнена и усовершенствована сущность понятий «угроза» и «экономическая опасность», установлена и обоснована логическая связь между ними. Выявлены системные формы угроз экономической безопасности акционерного общества: теневая экономика, коррупция, экономическая преступность, недобросовестная конкуренция. Сформулированы концептуальный и методологический подходы к экономической безопасности акционерного общества.

Раскрыты содержание и роль общих функций системы экономической безопасности акционерных обществ: информационно-оперативной, упредительно-профилактической, ликвидационно-восстановительной, а также видовых функций экономической безопасности: охранной, детективной, аналитически-поисковой деятельности, юридической защиты, технической защиты информации с ограниченным доступом, охраны труда, страхования и управления: планирования, организации, мотивации, контроля. Предложены и обоснованы функции государства в сфере экономической безопасности акционерных предприятий: государственное регулирование рынка ценных бумаг, оперативно-сыскальная деятельность, стандартизация, квотирование, сертификация, судовая защита. Проведен анализ роли и эффективности деятельности основных субъектов обеспечения экономической безопасности акционерного общества: государственной службы охраны, негосударственных структур безопасности, службы безопасности предприятия. Раскрыты возможности усовершенствования организации системы экономической

безопасности акционерного общества. Для этого предлагается концептуально-методический подход, который охватывает модель системы его экономической безопасности, организационно-методические механизмы повышения безопасности корпоративной культуры, в том числе модель подготовки специалистов в области безопасности, методику комплексной экспертной диагностики: угроз, состояния экономической безопасности, эффективности ее системы и безопасной корпоративной культуры, а также методику определения нового индекса экономической безопасности акционерного общества.

Ключевые слова: акционерное общество, экономическая безопасность акционерного общества, система экономической безопасности акционерного общества, корпоративные экономические интересы, угрозы, опасность, методология экономической безопасности, коренные функции, видовые функции, общие функции системы экономической безопасности, безопасная корпоративная культура, субъект безопасности, модель системы экономической безопасности.

ANNOTATION

Franchuk V. L. Theoretical and methodological principles of joint stock companies economic security system organizing. – As a manuscript.

Thesis for acquiring of Degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 21.04.02 – Economic Security of Busines Entities. – The University of Economics and Law «KROK». – Kyiv, 2012.

The dissertation investigates the theoretical and methodological problems of joint stock companies economic security system organizing. The substance of «joint stock company economic security» and its external and internal structural components are formulated. The forms and mechanisms of joint stock company influence on the national economic security are defined. The role of corporate relations, corporate economic interests and rights in the system of economic security of joint stock companies and its structure, forms and types as well are clarified. The substance of «corporate economic interests» and «security interests» are grounded. The nature and content of the concepts of «threat» and «economic risk» are refined and improved and a logical connection between these concepts are defined and substantiated. Systemic forms of threats to joint stock company economic security are revealed. A conceptual and methodological approaches to joint stock company economic security are formulated.

The content and role of the common features of joint stock company economic security and the general functions of economic security and management are revealed. The role and effectiveness of the main subjects of joint stock company economic security are analyzed. The possibility of improving the joint stock company economic security system organization are revealed. For this purpose conceptual and methodological approach, a model of joint stock company economic security, organizational and methodological mechanisms of security corporate culture degree

increasing, including model of specialists on security training and technique of integrated diagnostics of the following: dangers; economic status; system efficiency and security corporate culture; technique of general index of joint stock company economic security estimation – are proposed.

Key words: joint stock company, economic security of joint stock company, system of joint stock company economic security, corporate economic interests, threats, danger, methods of economic security studying, primary functions, specific functions, general functions of economic security system, security corporate culture, subjects of security, model of economic security system.